

Az erőket ápolni is kell. És ahol nagy munkában roskadozik az egyén, ahol végkimerüléssel fenyegeti nemzeti életünk harca a harcosok tömegének erőtökéjét, ott idejekorán siessünk segíteni».

Pauler Ákos.

★

Egyetemes irodalomtörténet, szerkeszti: Heinrich Gusztáv. II. kötet. Rómaiak és románok. 31 műmelléklettel és 218 szövegképpel. A vallás- és közoktatási m. kir. miniszter támogatásával. Budapest, 1905, Franklin-Társulat kiadása. XV + 915 lap.

A millennium óta megindult nagy összefoglaló munkák egyikének, a Heinrich Gusztáv szerkesztésében megindult *Egyetemes Irodalomtörténetnek* II. kötete fekszik előttünk, mint az elmúlt félév irodalmi jelenségeinek egyik legjelentősebbje. Az I. kötetet,* tekintve ilyen nagyszabású mű előkészítésének s megjelenésének tetemes szellemi s technikai munkával járó nehézségeit, elég gyorsan követte a II. kötet. E II. kötet a különféle, egymástól időben, geografice, kulturára nézve távolabb eső ókori népek irodalmával foglalkozó I. kötetnél természet-szerűleg egységesebb, mert egy körben maradva, a világtörténelem másik nagy klasszikus népének, a rómainak s ivadékainak, a latin népeknek irodalmát, műveltségét tárja elénk.

A szakszerű kemény kritika ugyan elég gyorsan tetemes hiányokat fődözött föl a kötet egy részében, kitünt, hogy tudományos ereditiség szempontjából nem minden fejezet állja meg a helyét, ami — sajnos — ilyenfajta munkáknál még elég gyakori jelenség — mindamellert e kötet is, épúgy mint előzője, tartalmánál s illusztrációinál fogva, továbbá annál a törekvésnél fogva, hogy (szakemberek munkája lévén minden fejezet) az esetleg tudományos szint adó részletek és viták kritikai feldolgozása helyett a főbb eredmények összefoglalását célozza, az iskolára és tanítóra nézve hasznos rendszeres kiegészítő kézikönyv a világtörténet tanításához.

Hogy a nagyközönség igényeinek kielégítése mellett (ha ugyan föltehető, hogy a nagyközönség ilyen nagyobb lélekzetű munkákat olvas) főképen az iskola számára való az efféle összefoglaló munka, azt ez a kötet is bizonyítja anyagával s az anyag földolgozásának módjával. Az iskola csak kész eredményeket közölhet tanítványaival, a tudomány vitái, problémái — az egyetemet nem számítva — ki vannak zárva az iskola falai közül. A dogmatizmus ha hiba a tudományban, nem hiba a pædagogiaiban és didaktikában mint gyakorlati mesterségben. Azért a magyar iskola csak örömmel üdvözölheti e

* Ismertetését lásd a Magyar Pædagogia 1903: 4. számában.

majdnem egészében becsületes törekvéssel s tisztességes munkával megírt összefoglaló s technikailag is szépen, tanulságosan kiállított II. kötetet.

E kötet tartalma: a rómaiak s a római kulturán nagygyá lett latin népek irodalmának tárgyalása szintén több szaktudósnak, szám szerint 9 munkatársnak tollából került, kiknek legtöbbje egyúttal régi munkása tudományos irodalmunknak.

A rómaiak irodalmát *Csengeri János* írta meg e klasszikus tárgy fontosságához képest szinte túlságosan röviden, de tömören s mégis világosan és érdekesen. E tekintetben — igaz, hogy a tárgy népszerűségénél fogva is — különösen a római irodalom aranykorának története kiváló részlet.

A keresztyén-latin irodalomnak *Balogh Ármin* tollából s a provençal irodalomnak *Hernádi Mór* tollából való ismertetése után a kötet legnagyobb, mintegy 300 lapra terjedő fejezete a legnagyobb jelentőségű modern latin nép irodalmának, a francia irodalomnak van szentelve. Írója *Haraszi Gyula*, aki csak nemrég mutatta be egy-két értekezésében (az Akadémiai Értekezések során s a Budapesti Szemlében) azoknak a tudós tanulmányoknak részleteit, melyeket e II. kötet összefoglaló előadása kedvéért és ez összefoglalás közben végzett. Mintha e részben valamivel szélesebb modort, több részletezést látnánk, mint a római irodalom történetének előadásában.

Az olasz irodalomról szóló fejezet írója e téren régen ismeretes munkása irodalmunknak. *Radó Antal*nak a Magy. Tud. Akadémia könyvkiadóvállalatában megjelent, 2 testes kötetre terjedő olasz irodalomtörténete teljes garancia e rövidebb, alig másfélszáz lapnyi összefoglalás értékére nézve.

A spanyol irodalomtörténeti rész írója külföldön is jónevű romanistánk, *Becker F. Ágost*, derék tudós munkát adott. Mintegy 110 lapra terjedő dolgozata azóta németül is megjelent s ily módon ez kettős becsű részlete az Egyetemes Irodalomtörténetnek.

Az oláhok irodalmát *Alexits György*, az oláh kultura szorgalmas és tudós kutatója ismerteti, úgy véljük a többi részhez képest kissé aránytalan, 80 lapnyi terjedelemben. Ez egyúttal az első behatóbb magyar nyelvű munka e tárgyról s már e szempontból is figyelmet érdemel és érdeklődés tárgya lehet. Bár érdekes, de leghaláttanabb feladat ifjú tudósunknak *Gombocz Zoltán*nak jutott, mikor a magyar közönségnél teljen ismeretlen rätoromán irodalomról kellett írnia s e fejezet nemcsak új tárgyánál, de előadásának nemes egyszerűségénél fogva is csak sorrendben utolsó fejezete a könyvnek.

Látni való, hogy azok után, mik az Egyetemes Philologiai Közlöny hasábjain e tárgyra nézve olvashatók voltak, egyedül a *Huszár*

Vilmos tollából eredő fejezettel, a portugál irodalom történetével szemben merül föl némi kétsége az olvasónak e nagy munka teljes sikerét illetőleg. Valószínű azonban, hogy — ha e fejezet nem dicsekedhetik is még avval az eredetiséggel sem, melyet ilyen összefoglaló munkától méltán elvárhatunk — a többivel együtt ez a fejezet is, mely különben nem rossz forrásból merítette anyagát, bizvást szolgáltatot tehet annak a célnak, melyet az egész vállalat maga elé tűzött: sikeresen segítségére lehet ismeretei kiegészítésében s izlése fejlesztésében a nagyközönségnek, segítségére lehet ilyen irányban különösen szisztematizáló áttekintése s illusztrációinak gazdagsága által az iskolának is.

E kötet is igazolja az első kötetről alkotott elismerő véleményünket nemcsak tartalmi, hanem technikai tekintetben is, s újra megerősíti azt a gondolatot, hogy valóban nem sajnálni való az áldozatkészség, melylyel a vallás- és közoktatásügyi minisztérium e pädagogiai jelentőségű vállalat lehetővé tételéhez hozzájárul, de egyúttal megerősíti azt a véleményünket is, hogy e munkának minden iskola könyvtárában meg kellene lennie.

Gyulai Ágost.

*

Wagner János, A természetrajz tanításának módja és eszközei. Különös tekintettel a hazai tanítóképző-intézetek céljaira, Szerző kiadása. Arad, 1902. Ára 2 kor. 8°, p. 1—140.

A természettudományok korszakát éljük. Minden téren, így a tanítás terén is iparkodnak azok eredményét, a melytől közvetve az államok, a népek boldogulása függ, érvényesíteni. E tekintetben különösen Németország tűnt ki, ahol egyik eszme a másikat kergette és ebből a harcból forrt ki azután Németország csaknem mindenik államának ma már mintaszerű természetrajz oktatása. Nem úgy nálunk! Mi sokban hátra maradtunk. Igaz ugyan, hogy mulasztásunkat iparkodunk pótolni, legalább a jóakarat, az igyekezet megvan bennünk. Hisz a szerző munkájának is a főcélja általában a természetrajzi oktatás emelése, javítása; különösen pedig a tanítóképző-intézeti új tanterv helyesbítése.

A munka tulajdonképpen beszámoló. Benne a szerző — akinek a botanikai kutatás terén kiváló érdemei vannak — 15 évi tanárkodásának ideje alatt szerzett gazdag tapasztalatait közli, továbbá az 1904-ik év folyamán tett tanulmányutazásának legfőbb eredményeit ismerteti. Ez alkalomkor ugyanis meglátogatta: a breslauer, berlini, koepenicki, landskronai, stockholmi, upsalai, karlstadti, göteborgi, lübecki, hamburgi, braunschweigi, nosseni, dresdeni, prágai, gothai, würzburgi, bambergi, esslingeni, karlsruhei, strassburgi és rorschachi